ta‘lim muassasalaridagi kutubxonalarning elektron resurslardan foydalanish holati, kutubxonachilarning raqamli savodxonlikni rivojlantirishdagi ishtiroki, shuningdek mavjud infratuzilmaning samaradorlik darajasi o‘rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kutubxona resurslaridan maqsadli va tizimli foydalanish orqali talabalarning raqamli kompetensiyalarini samarali shakllantirish mumkin. Maqola yakunida muammoni bartaraf etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье проанализирована роль и значение современных библиотечных ресурсов в формировании цифровой грамотности студентов. В условиях стремительного развития цифровых технологий умение студентов находить, оценивать и эффективно использовать информацию становится одной из важнейших задач образования. В исследовании рассматривается использование электронных ресурсов в библиотеках высших учебных заведений, участие библиотекарей в развитии цифровой грамотности, а также эффективность существующей инфраструктуры. Результаты исследования показывают, что целенаправленное и системное использование библиотечных ресурсов способствует формированию цифровых компетенций у студентов. В заключение статьи представлены практические рекомендации по решению выявленных проблем.

SUMMARY. This article analyzes the role and importance of modern library resources in developing students' digital literacy. In the context of rapidly evolving digital technologies, the ability of students to search, evaluate, and effectively use information has become one of the key educational objectives. The study examines the use of electronic resources in higher education libraries, the involvement of librarians in promoting digital literacy, and the efficiency of the current infrastructure. The findings show that systematic and targeted use of library resources can significantly enhance students' digital competencies. Practical recommendations for addressing the identified challenges are proposed at the end of the article.

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

O‘ZBEK XALQ OG‘ZAKI IJODI VA UNING TARIXIY ILDIZLARI

Bekmuratova Miyrigul Erbayevna – *o‘qituvchi*
O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Nukus filiali

Tayanch so‘zlar: o‘zbek xalq og‘zaki ijodi, ertaklar, dostonlar, maqollar, tarixiy ildizlar, xalq tafakkuri, milliy ma’naviyat, folklor.

Ключевые слова: узбекское народное устное творчество, сказки, эпосы, пословицы, исторические корни, народная мысль, национальная духовность, фольклор.

Key words: uzbek folk oral art, fairy tales, epics, proverbs, historical roots, folk thought, national spirituality, folklore.

Kirish. O‘zbek xalqining ko‘p asrlik tarixiy-madaniy taraqqiyoti davomida shakllangan og‘zaki ijodi xalq tafakkuri, dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va estetik didining yorqin ifodasidir. Og‘zaki ijod namunalari – ertaklar, dostonlar, maqollar, topishmoqlar va afsonalar – xalqning og‘zaki nutqiy merosi sifatida avloddan-avlodga o‘tib kelmoqda va milliy o‘zlikni anglashda muhim rol o‘ynaydi. Bu asarlar orqali o‘zbek xalqining qadimiy tarixiy ildizlari, urf-odatlari, qadriyatlari va orzu-umidlari aks etadi. Mazkur maqolada o‘zbek xalq og‘zaki ijodining asosiy janrlari, ularning mazmuni va tarbiyaviy ahamiyati bilan bir qatorda, uning tarixiy ildizlari va shakllanish bosqichlari tahlil qilinadi. Tadqiqot og‘zaki ijodning o‘tmish va bugungi kun o‘rtasidagi bog‘liqligini ochib berishga qaratilgan.

Xalq og‘zaki ijodi - bu xalq orasida og‘zaki shaklda yaratilgan, asrlar davomida avloddan-avlodga o‘tgan badiiy ijod mahsulidir. U xalqning hayoti, mehnati, urf-odatlari va orzu-umidlarini aks ettirib, bevosita xalq orasida tarqaladi va ko‘pincha muallifi noma’lum bo‘ladi. Xalq og‘zaki ijodining asosiy xususiyati uning kollektiv yaratilishi va xalq ijodkorligi mahsuli bo‘lishidir. Har bir avlod o‘z davrining ma’naviy ehtiyojlariga qarab ushbu asarlarni boyitib, yangi shakllar bilan to‘ldirgan [4.196-198].

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi quyidagi asosiy turlarga bo‘linadi:

- **Ertaklar** – bolalarni tarbiyalashda muhim vosita bo‘lgan badiiy hikoyalar.
- **Dostonlar** – tarixiy yoki afsonaviy qahramonlarning jasorati va vatanparvarligini kuylovchi yirik epik asarlar (masalan,

«Alpomish», «Go‘ro‘g‘li»). **Maqollar va matallar** – xalqning hayotiy tajribasini qisqa va mazmunli iboralar orqali ifodalovchi badiiy shakllar.

- **Topishmoqlar** – bilimi va tafakkurini rivojlantiruvchi badiiy ifodalar.
- **Afsonalar va rivoyatlar** – tarixiy shaxslar yoki tabiiy hodisalar haqida shakllangan badiiy hikoyalar.
- **Lapar, termalar, qo‘shiqlar** – xalq og‘zaki ijodining musiqiy janrlari bo‘lib, turmush tarziga bog‘liq holda kuylanadi [1.13-18].

Har bir janr xalqning dunyoqarashi, axloqiy me’yorlarini ifoda etadi va o‘zbek tilining boyligini ko‘rsatadi.

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi uzoq tarixiy jarayonlar natijasida shakllangan bo‘lib, uning ildizlari qadimiy turkiy xalqlarning madaniy merosi bilan chambarchas bog‘liqdir. Og‘zaki ijodiy an’analar o‘zbek xalqining tarixi, ijtimoiy-siyosiy hayoti, diniy e’tiqodlari va urf-odatlari asosida rivojlanib kelgan. Qadimgi turkiy davr og‘zaki ijodining shakllanishida muhim bosqichlardan biri bo‘lib xizmat qilgan. Miloddan avvalgi davrlarga oid tosh bitiklar, Orxon-Yenisey yozuvlari va qadimiy dostonlar – bu davr og‘zaki ijodining ilk shakllari haqida ma’lumot beradi. Bu asarlar orqali ajdodlarimizning dunyoqarashi, e’tiqodi, vatanparvarligi va ijtimoiy munosabatlari haqida tasavvur hosil qilish mumkin [2.346-348].

Islom dini kirib kelishi bilan xalq og‘zaki ijodida diniy-mistik motivlar, axloqiy tarbiya, sabr-toqat, halollik, adolat kabi tushunchalar keng o‘rin oldi. Tasavvuf ta’siri natijasida xalq orasida hikmatli so‘zlar, dostonlar va pand-nasihat ohangidagi asarlar paydo bo‘ldi. Jumladan, “Yusuf va Zulayho”, “Layli va Majnun” kabi dostonlar xalq og‘zaki ijodi va yozma adabiyot sintezi sifatida shakllandi. O‘rta asrlarda yashab ijod qilgan shoir va donishmandlar – Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Lutfi kabi allomalar ijodida xalq og‘zaki ijodining motivlari keng aks etgan. Bu esa og‘zaki va yozma adabiyot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Shu jihatdan qaraganda, xalq og‘zaki ijodi faqatgina og‘zaki shaklda emas, balki yozma adabiyotga ham katta ta’sir ko‘rsatgan. Shuningdek, o‘zbek xalqining turmush tarzi, chorvachilik, dehqonchilik, hunarmandchilik kabi faoliyat turlari ham og‘zaki ijodning shakllanishi va rivojlanishida muhim omil bo‘lgan. Ayniqsa, ko‘chmanchi va yarim-ko‘chmanchi hayot tarzining o‘ziga xos tafakkuri ertaklar va dostonlarda yaqqol ko‘zga tashlanadi.Tarixiy jarayonlar – istilolar, siyosiy o‘zgarishlar, xalqning ozodlik kurashlari ham og‘zaki ijodda aks etgan. Masalan, “Go‘ro‘g‘li” dostonida xalqning ozodlik va adolat uchun kurashi kuylanadi. Bu asarlar xalqning ruhiy holati, qarashlari va orzu-intilishlarini ifoda etuvchi badiiy hujjatlar sifatida qadrlanadi.

Demak, o‘zbek og‘zaki ijodi chuqur tarixiy ildizlarga ega bo‘lib, u xalqning ko‘p asrlik tajribasi, e’tiqodi va madaniyatining ajralmas qismi sifatida shakllangan. Bu meros bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan va milliy o‘zlikni anglashda muhim omil bo‘lib qolmoqda.

Xalq og‘zaki ijodi nafaqat badiiy-estetik qiymatga ega, balki u xalqning tafakkuri, dunyoqarashi, hayot falsafasi va ma’naviy dunyosining yorqin ifodasidir. Har bir og‘zaki asar – ertak, doston, maqol yoki topishmoq – xalqning ko‘p asrlik tajribasi, aqliy mulohazalari va axloqiy qadriyatlarini mujassamlashtirgan o‘ziga xos badiiy manbadir. Avvalo, og‘zaki ijod xalq tafakkurining bevosita mahsuli sifatida, uni shakllantirish va rivojlantirishda muhim vosita bo‘lgan. Maqollar va matallar orqali xalq hayotda to‘plagan tajribalarini qisqa, lo‘nda va mazmunli shaklda ifoda etgan. Masalan, “El bilan maslahat – elakdan o‘tgan g‘alla” kabi maqollar xalqning ijtimoiy ongida mas’uliyat, birlik va oqilona fikr yuritishga bo‘lgan e’tiborini ko‘rsatadi.

Dostonlar xalqning tarixiy xotirasi, qahramonlik va vatanparvarlik tuyg‘ularining ifodasi sifatida alohida o‘rin tutadi. “Alpomish”, “Go‘ro‘g‘li” kabi dostonlar xalq qahramonining namunasi orqali erkinlik, sadoqat, jasorat, vafo kabi ma’naviy qadriyatlarni tarannum etadi. Ushbu asarlar nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy jihatdan ham bebaho manbadir. Topishmoq va latifalar orqali esa xalq o‘z tafakkurini, kuzatuvchanligini, hazilkashligini, til boyligini namoyon etgan. Ayniqsa, topishmoqlar mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda, bolalar tafakkurini o‘stirishda keng qo‘llanilgan.Og‘zaki ijod milliy o‘zlikni anglashda va yosh avlodda milliy g‘urur, tarixiy xotira, urf-odat va qadriyatlarga sadoqatni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu jihatdan og‘zaki ijod nafaqat madaniy meros, balki tarbiyaviy vosita sifatida ham dolzarb ahamiyatga ega. Shunday qilib, o‘zbek xalq og‘zaki ijodi xalq tafakkuri va ma’naviyatining ajralmas qismi bo‘lib, unda xalqning o‘tmishi, buguni va orzu-umidlari uyg‘unlashgan. Bu asarlar orqali o‘zbek xalqi o‘z ruhiy dunyosini, axloqiy qarashlarini va jamiyatga bo‘lgan munosabatini avloddan-avlodga yetkazib kelmoqda.

Zamonaviy davrda og‘zaki ijod o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan va yosh avlodga milliy qadriyatlarni yetkazishda muhim rol o‘ynaydi. Texnologiyalar rivojlanishi bilan og‘zaki ijod

yangi shakllarda, masalan, ijtimoiy tarmoqlarda, televideniya va san’atda mavjud. Og‘zaki ijodning zamonaviy tadqiqi uning tarixiy ildizlari, evolyutsiyasi va xalq tafakkuridagi o‘rni bilan shug‘ullanadi. O‘zbekiston ilmiy muassasalari og‘zaki ijodni to‘plamoqda va tadqiq qilmoqda, bu esa uning saqlanishi va yoshlar orasida qadrlanishini ta’minlaydi. Og‘zaki ijodning raqamli shakllarda saqlanishi va xalqaro miqyosda targ‘ib qilinishi bugungi kunda dolzarb masalalardandir. Zamonaviy ta’lim tizimida ham og‘zaki ijodning ahamiyatini oshirish zarurati mavjud.

Xulosa. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi xalqning madaniy merosi, tarixiy xotirasi va ma’naviy qadriyatlarini ifodalovchi bebaho merosdir. Og‘zaki ijodning janrlari – ertaklar, dostonlar, maqollar, topishmoqlar va afsonalar xalq tafakkuri va dunyoqarashini aks ettiradi, xalqni birlashtiruvchi va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lib kelgan. Zamonaviy davrda og‘zaki ijodning saqlanishi, rivojlanishi va tadqiqi muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uning raqamli shakllarda saqlanishi va ommalashuvi xalqning milliy o‘zligini mustahkamlashda muhim vosita bo‘ladi. Og‘zaki ijodning zamonaviy tadqiqoti uning tarixiy ildizlari va bugungi kunda o‘z rolini davom ettirishini ta’minlaydi. Shu bilan birga, og‘zaki ijod yosh avlodga yetkazilishida ta’lim va ilmiy-tadqiqot ishlarining roli katta bo‘lib, uning o‘rni va ahamiyatini oshirish zarurati mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boltaboyev I.I. (2024). O‘zbek o‘zligi va teatr: folklorning o‘rni va ifodasi. Oriental Art and Culture, 5(6), 13-18.

2. ERGASHOVA B. (2025). O‘zbek folklorshunosligining tarixi va taraqqiyoti. News of the NUUz, 1(1.1), 346-348.

3. Jarasbayev N. (2021). O‘zbek folklorshunosigi, tarixi va uning adabiyotdagi o‘rni. Academic research in educational sciences, *2*(5), 1325-1331.

4. Gulnoza X. (2024). Folklor janrlarining bugungi kunda o‘rganilishi. Scientific approach to the modern education system, 3(31), 196-198.

5. Panjiyev Q. (2024). O‘zbek xalq qo‘shiqchilik ijodi tasnifi (Folklor-etnografik ansambllar). Nordic_Press, 2(0002).

REZYUME. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi - xalqning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va ma’naviy qadriyatlarini ifodalovchi badiiy ijod mahsulidir. U xalq hayoti, urf-odatlari, orzu-umidlari va axloqiy qarashlarini aks ettiradi. Xalq og‘zaki ijodi kollektiv yaratilgan bo‘lib, avlodlar o‘rtasida uzviy bog‘lanish orqali bugungi kunda saqlanib kelmoqda. O‘zbek og‘zaki ijodining turli janrlari, masalan, ertaklar, dostonlar, maqollar, topishmoqlar va afsonalar xalq tafakkurining boyligini, tilning ifodalovchi imkoniyatlarini ko‘rsatadi. Zamonaviy davrda og‘zaki ijodning ahamiyati oshib, u milliy o‘zlikni saqlash va rivojlantirishda muhim vosita bo‘lib qolmoqda.

РЕЗЮМЕ. Узбекское народное устное творчество - это продукт художественного творчества, отражающий историческую память, культурное наследие и духовные ценности народа. Она отражает жизнь народа, его обычаи, надежды и нравственные взгляды. Устное народное творчество создано коллективно и сохраняется на сегодняшний день благодаря неразрывной связи между поколениями. Различные жанры узбекского устного творчества, такие как сказки, эпосы, пословицы, загадки и легенды, демонстрируют богатство народного мышления и выразительные возможности языка. В современную эпоху значение устного творчества возросло, и оно остается важным инструментом в сохранении и развитии национальной идентичности.

SUMMARY. Uzbek oral folk art is a product of artistic creation, representing the historical memory, cultural heritage, and spiritual values of the people. It reflects the life, customs, hopes, and moral views of the people. Folklore was created collectively and is preserved today through the interconnectedness of generations. Various genres of Uzbek oral art, such as fairy tales, epics, proverbs, riddles, and legends, demonstrate the richness of folk thought and the expressive potential of language. In the modern era, the importance of oral creativity has increased, and it remains an important tool for preserving and developing national identity.